

Θεσμίζοντας την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Αντώνης Μπρούμας

Στις 14 Ιουλίου τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εργασίας για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία (ΚΑΟ). Ρητός σκοπός του σ/ν είναι η δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους φορείς της ΚΑΟ. Το συγκεκριμένο σ/ν αποτελεί μέρος του «παράλληλου προγράμματος» της κυβέρνησης και διακηρυγμένο πυλώνα της πολιτικής του ΣΥΡΙΖΑ ήδη από την εποχή του πολύπαθου «προγράμματος της Θεσσαλονίκης». Είχε προηγηθεί ο Ν. 4019/2011 της κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, με τον οποίο είχαν τεθεί οι βάσεις της εγχώριας κρατικής ρύθμισης του κοινωνικού τομέα της οικονομίας.

Το υπό διαβούλευση σ/ν της κυβέρνησης κάνει ορισμένα δειλά βήματα μπροστά σε σχέση με τον υφιστάμενο Ν. 4019/2011. Ταυτόχρονα όμως προωθεί επιμέρους σκοπούς ξένους προς τα συμφέροντα της ΚΑΟ, που αυξάνουν τις εξαρτήσεις από το κράτος και παγιώνουν την παραπληρωματικότητα της ΚΑΟ σε σχέση με την αγορά. Πιο συγκεκριμένα, το σ/ν εισάγει κατάλληλα κριτήρια για τον χαρακτηρισμό των φορέων της ΚΑΟ, όπως την απόλυτη ισότητα στη λήψη των αποφάσεων, τη δίκαιη κατανομή των αμοιβών και την περιορισμένη διανομή του πλεονάσματος της παραγωγής.

Ωστόσο, δεν βαθαίνει την δημοκρατία και τον δημοκρατικό έλεγχο στο εσωτερικό των φορέων της ΚΑΟ σε σχέση με τον Ν. 4019/2011. Τέτοιο βάθεμα θα ήταν δυνατό με την πρόβλεψη της δυνατότητας για την ύπαρξη θεσμών ανακλητότητας, μομφής και εναλλαξιμότητας στα όργανα της διοίκησης, για την ανάκληση αποφάσεων της διοίκησης από τη Γενική Συνέλευση, για τη συχνότερη από δύο έτη εναλλαγή προσώπων στη διοίκηση, για την οικονομική και διοικητική διαφάνεια καθώς και για συγκεκριμένα δικαιώματα της μειοψηφίας των συνεταίρων. Το πιο σημαντικό, επιτρέπει κόντρα στις καλύτερες παραδόσεις του συνεταιριστικού

κινήματος, όπως άλλωστε και ο Ν. 4019/2011, την πρόσληψη από φορείς ΚΑΟ εργαζομένων, μη-μελών του συνεταιρισμού και επομένως διαιωνίζει τον εύλογο φόβο νόθευσης της δημοκρατίας του θεσμού και χρήσης του ως οχήματος εμπορευματοποίησης της εργασίας και δολώματος για την ιδιωτικοποίηση κρατικά παρεχόμενων υπηρεσιών.

Επίσης, το σ/ν δεν προβαίνει σε ποσοτικοποίηση της δίκαιης κατανομής των αμοιβών με κίνδυνο η πρόβλεψη αυτή να αποτελέσει απλό ευχολόγιο. Τέτοια ποσοτικοποίηση θα ήταν η απαγόρευση σε φορείς της ΚΑΟ μίας διαφοράς ανώτατων/κατώτατων απολαβών οποιουδήποτε είδους, η οποία θα ξεπερνούσε τους τρεις βασικούς μισθούς. Τέλος, το σ/ν δεν απαγορεύει την διανομή του πλεονάσματος, ακολουθώντας έτσι την συντηρητική λογική μέσα στο συνεταιριστικό κίνημα ότι οι συνεταιρισμένοι παραγωγοί είναι και εξατομικευμένοι ιδιοκτήτες του συνεταιρισμού. Μία εναλλακτική ριζοσπαστική λογική δεν λογίζει τους συνεταιριστές ως μικρο-ιδιοκτήτες αλλά ως συνεταιρισμένους παραγωγούς για το γενικότερο κοινωνικό όφελος. Η μη διανομή του πλεονάσματος συγκροτεί τον συνεταιρισμό με όρους κοινής, όχι ατομικής ή κρατικής, ιδιοκτησίας και σωρεύει το πλεόνασμα ως αναγκαίο παραγωγικό κεφάλαιο για την διαρκή επιδίωξη της κοινωνικής ωφέλειας.

Εντούτοις, το σ/ν κατατρύχεται από σοβαρά προβλήματα ως προς την γενική του κατεύθυνση. Έτσι, ναι μεν διευρύνει το παραγωγικό πεδίο της ΚΑΟ σε σχέση με τον Ν. 4019/2011, εισάγοντας τις πρόσθετες δυνατότητες παραγωγικής δραστηριότητας στους τομείς της συλλογικής ωφέλειας των συνεταιρισμένων εργαζομένων, των κοινωνικών υπηρεσιών γενικού συμφέροντος, της κοινωνικής καινοτομίας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Ωστόσο, με τον τρόπο αυτόν καταδικάζει την ΚΑΟ στα οριοθετημένα αυτά πεδία παραγωγικής δραστηριότητας και, συνεπώς, σε σχέση παραπληρωματικότητας με την ιδιωτική οικονομία της αγοράς, που απλώνεται σε όλο το φάσμα της κοινωνικής αναπαραγωγής. Το πιο σημαντικό, αποκλείει την γενικευμένη επέκταση της ΚΑΟ στη βασισμένη στα κοινά παραγωγή.

Αποθαρρύνει έτσι τη σύμπραξη των κοινοτήτων των κοινών με τους φορείς της ΚΑΟ και την ενίσχυση αμφοτέρων των δύο αυτών μορφών κοινωνικής παραγωγής. Μία σύμπραξη, που μπορεί να λάβει εκρηκτικές διαστάσεις, αν οι φορείς της ΚΑΟ αναπτύσσονται στα πεδία οριοθέτησης των κοινοτήτων των κοινών, όπου είναι αναγκαία η ένταση εργασίας και όπου η κυριαρχία του αγοραίου συστήματος ροής αξίας πάνω στη σφαίρα των κοινών καθιστά δυσχερή την ανάπτυξη οικονομιών δώρου.

Επιπλέον, όπως έχει δείξει η εμπειρία της Βενεζουέλας, οι πιο επιτυχημένες συνεταιριστικές μορφές του 21^{ου} αιώνα είναι οι κοινοτικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις, που διαχειρίζονται τοπικούς πόρους και ανάγκες και όπου συμμετέχει και η τοπική κοινωνία. Τέτοιοι συνεταιρισμοί αντλούν την δύναμή τους από το ρίζωμα στην τοπική κοινότητα και από την ενδυνάμωση ενός κοινοτικού συνταγματισμού, που καταργεί στην πράξη τους ψευδεπίγραφους διαχωρισμούς μεταξύ πολιτικής και οικονομίας του αστικού τρόπου σκέψης. Η προοπτική αυτή θα μπορούσε να βρει την αντανάκλασή της στον νόμο μέσα από την πρόβλεψη μίας νέας μορφής κοινοτικού συνεταιρισμού για την παραγωγή κοινοτικών προϊόντων/υπηρεσιών γενικότερου ενδιαφέροντος με την συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και με δυνατότητα παραχώρησης χρήσης τοπικών πόρων από το κράτος υπό όρους βιωσιμότητας.

Εν γένει, από το σ/ν λείπει η πνοή μιας γενικής κατεύθυνσης για τη σύσταση του κοινωνικού τομέα της οικονομίας, ενός τομέα που οριοθετείται από τον τομέα της ιδιωτικής οικονομίας της αγοράς. Αντίθετα, διαπνεέται από τη λογική, που επικρατεί και στην ΕΕ, με βάση την οποία ΚΑΟ και ιδιωτική οικονομία ταυτίζονται με την ΚΑΟ να συνιστά στην ουσία κομμάτι της ιδιωτικής οικονομίας της αγοράς. Η ταύτιση ΚΑΟ και κερδοσκοπικών επιχειρήσεων, που προβλέπεται σε πολλά σημεία του σ/ν, όπως και στον υφιστάμενο Ν. 4019/2011, αποτελεί άδικη εξίσωση της μεταχείρισης άνισων καταστάσεων. Στηρίζεται δηλαδή στη λανθασμένη αντίληψη ότι οι φορείς της ΚΑΟ παράγουν και διανέμουν μόνο εμπορεύματα και κεφάλαιο και όχι εναλλακτικές

αξίες αλληλεγγύης, συνεργασίας, μοιράσματος, συλλογικότητας, που είναι εξίσου ή και περισσότερο κοινωνικά ωφέλιμες, εντούτοις όμως «αόρατες» για το κυρίαρχο σύστημα ροής αξίας. Και στην εξίσου λανθασμένη αντίληψη πως οι φορείς ΚΑΟ μπορούν να ανταγωνιστούν επί ίσοις όροις τις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις στην αγορά. Εκτός των ρυθμιστικών αδικιών της τυπικής ισότητας ουσιαστικά άνισων καταστάσεων μία προσέγγιση ομαδοποίησης της ΚΑΟ με την ιδιωτική οικονομία της αγοράς έχει την πρόσθετη επίπτωση ότι συμπεριλαμβάνει την ΚΑΟ στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου απαγόρευσης κρατικών ενισχύσεων, του βασικού οχήματος της ΕΕ για την εμπορευματοποίηση τομέων της παραγωγής, και επί της ουσίας απαγορεύει την ευνοϊκή ρύθμιση των φορέων ΚΑΟ έναντι των κερδοσκοπικών επιχειρήσεων. Έτσι, τέτοιου τύπου ιδεολογικές συλλήψεις γύρω από τη ρύθμιση της ΚΑΟ καταδικάζουν μέσω της κρατικής επιβολής την τελευταία σε παραπληρωματικό μαξιλαράκι απορρόφησης των αρνητικών εξωτερικοτήτων της ιδιωτικής οικονομίας της αγοράς. Και πάντως σαμποτάρουν τον εκπεφρασμένο σκοπό του σ/ν για τη δημιουργία ενός «ευνοϊκού περιβάλλοντος» για τους φορείς της ΚΑΟ.

Τέλος, το σ/ν επιβαρύνει σημαντικά τα διαχειριστικά κόστη για τη σύσταση και λειτουργία των φορέων ΚΑΟ την ίδια στιγμή που με αλληπάλληλες νομοθετικές πρωτοβουλίες των τελευταίων ετών η σύσταση και λειτουργία των κερδοσκοπικών επιχειρήσεων έχει υπεραπλουστευτεί. Υπάγοντας δε στο ΓΕΜΗ τις ΚΟΙΝΣΕΠ τους επιβάλλει ένα πρόσθετο ετήσιο κόστος της τάξης των περίπου 150€. Αυτό όμως που θέτει σε κίνδυνο ολόκληρο το εγχείρημα της ΚΑΟ στην Ελλάδα είναι η απονομή στο μητρώο κοινωνικής οικονομίας εξουσιών ελέγχου της σκοπιμότητας των δραστηριοτήτων των φορέων ΚΑΟ. Με τις σχετικές διατάξεις του σ/ν το μητρώο κοινωνικής οικονομίας αποκτά τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίζει για το αν η καθημερινή δραστηριότητα των φορέων ΚΑΟ καλύπτει τους όρους υπαγωγής σε αόριστες νομικές έννοιες, όπως η κοινωνική ωφέλεια, η κοινωνική καινοτομία και η βιώσιμη ανάπτυξη. Στην πράξη ο έλεγχος σκοπιμότητας του μητρώο πάνω στους φορείς ΚΑΟ αυξάνει σε επικίνδυνο βαθμό την εξάρτηση από τη βούληση του κράτους, ενώ

καθιστά τους φορείς ΚΑΘ έρμαια στις εκάστοτε δυνάμεις που επικρατούν στην κρατική γραφειοκρατία. Τέτοιος βαθμός εξάρτησης και ελέγχου σκοπιμότητας δεν υφίσταται για καμία άλλη νομική μορφή, κερδοσκοπική ή μη, και δημιουργεί σοβαρή αβεβαιότητα για τους ανθρώπους που επιθυμούν να βιοποριστούν ή ήδη βιοπορίζονται μέσα από δομές κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.